

İLKÖĞRETİM 5.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DEĞER YÖNELİMLERİNİN ROKEACH VE SCHWARTZ DEĞER SINIFLANDIRMASINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

The Evaluation of the 5th Grade Primary School Students' Value Tendencies According to the Value Classifications of Rokeach and Schwartz

Süleyman YİĞİTTİR¹

Özet

Araştırmada öğrencilerin yöneldikleri değerlerin Schwartz ve Rokeach değer sınıflandırmalarıyla karşılaştırılması amaçlanmıştır. Tarama modelindeki çalışma, Ankara merkez ilçelerden random yöntemiyle seçilen 8 ilköğretim okulundaki 1245 (614 erkek ve 631 kız) 5.sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin önem verdikleri değerleri tespit etmek için görüşme formu kullanılmış ve cevaplar içerik analizine tabi tutulmuştur. Sonuçta öğrencilerin en fazla sırasıyla “çevre temizliği, saygılı olma, yardımseverlik, temizlik, sevgi, iyi insan olma, hoşgörü, kötü sözlerden uzak durma, dürüstlük, yerlere tükürmeme, sağlıklı olma, çevreye duyarlı olma ve doğa sevgisi” değerlerine yöneldikleri tespit edilmiştir. Rokeach'ın değer sınıflandırmasına göre 36 değerden yalnızca 19'unun ifade edildiği; Schwartz'ın değer sınıflandırmasına göre 56 değerden 25'inin ifade edildiği ve evrenselcilik, iyilikseverlik ve güvenlik değer tiplerinin içerdiği değerlerin (temizlik, yardımseverlik gibi) daha fazla tercih edildiği tespit edilmiştir. **Anahtar Kelimeler:** Değer, değer yönelimi, Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırması, ilköğretim

Abstract

In this study, it was aimed to make a comparison of the values to which students tend, according to the classifications of Rokeach and Schwartz. The study was carried out using the survey method with a total number of 1245 (614 boys and 631 girls) 5th grade students who were selected by random method in 8 schools in the central district of Ankara. An interview form was used to determine the values that students consider important and their answers were subjected to content analysis. Consequently, the values of “environmental cleanliness, respectfulness, helpfulness, cleanliness, love, being a good person, indulgence, abstaining from bad expressions, honesty, not spitting on grounds, being healthy, being sensitive to the environment, love of nature” were confirmed to be the values to which students tend considerably. It was determined that only 19 values amongst 36 values of Rokeach's classification and only 25 values amongst 56 values of Schwartz's classification were reflected, and the values (e.g. cleanliness and helpfulness) which cover the value types of universality, charitableness and safety were the ones mainly preferred.

Keywords: Value, Tendency of Value, Value Classifications of Rokeach and Schwartz, Primary School

¹ Yrd.Doç.Dr.; Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kahramanmaraş, suleymanyigittir@gmail.com

GİRİŞ

İnsanlık tarihi süresince bilim, teknoloji, sanayi, sosyal ve kültürel hayatta büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin en fazla yaşandığı zaman dilimlerinden birisi de 20.yy olmuştur. Yaşanan gelişmeler insanların hayatlarında önemli kolaylıklar sağlamakla birlikte değer yargılarında ve değer önceliklerinde de değişimlere neden olmuştur. Değerler, insanların bugün ve gelecekteki en önemli davranış belirleyicilerdendir. Bu nedenle değerler alanında yaşanan değişimler insanların ve toplumların hayat tarzını değiştirebilmektedir.

Değer kavramı, hemen hemen bütün bilim dallarında konu edilmektedir. Başlangıçta felsefe bilimi içinde incelenen ve ahlak kuralları ile bağlantısı kurulan değer kavramı, günümüzde daha çok psikoloji, sosyoloji, işletme, tıp, eğitim vb. bilimlerin ilgi alanına da girmiştir (Baloğlu ve Balgalmış,2005:21). Değerin ne olduğu ile ilgili literatürde çok fazla tanım yer almaktadır (Halstead ve Taylor,1996; Esmer,1999; Uduigwomen,2004; Özense,2007). Ancak en yaygın kullanımıyla değer; arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum ötesi hedeflerdir. Bireylerin istek, tercih ve arzularını yansıtır, yani bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunda belirleyicidir (Mehmedoğlu,2007:799; Güngör,1993:19). Değerlerine bağlı şekilde yaşayan insanlar kendilerini hayatın akışına kapılmaktan kurtarabilmektedirler. Bu sayede kişisel vizyonlarını oluşturarak ve geliştirerek başarılı olabilmektedirler (Özden,1999:49-50).

Bireyin, dolayısıyla toplumların beklentileri sahip olduğu değerlerle yönlendirilmektedir. Bu nedenle toplumun değer sisteminin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Özellikle çocuklarda geçmişe kıyasla okul ve aile dışında televizyon, görsel basın, internet gibi birden fazla faktörün de değer kazandırmada etkili hale gelmiş olması, toplumun değer sisteminin devamlılığını etkileyebilmektedir. Bu nedenle çocuklardaki değerlerin gelişiminin rastlantılara veya kontrol dışı mekanizmalara bırakılmaması ve dünyadaki gelişmelerin de iyi izlenmesi gerekmektedir (Gömlüksiz,2007:729). Değerler, bireylerin seçeceği bilgi, düşünce ve duyuşsal davranışlar için önemli bir süzgeç görevi görmekte ve değer sistemlerinin oluşmasında etkili olmaktadır (Huitt,2004:1). Bireylerde olduğu gibi toplumlarda da değer sistemleri mevcuttur. Toplumlar, kendilerini diğerlerinden farklılaştıran ve en güçlü sosyal kontrol aracı olan değerler sistemini yitirmemelidir (Avcı,2007:822). Bu olumsuzluğun ortaya çıkmadan engellenebilmesi için, son yıllarda dünyada değer eğitimi alanındaki araştırmaların sayısı artmaktadır (Silcock ve Duncan,2001:242).

Bireyler, toplumun öne çıkardığı değerleri kendi tutum ve inançlarına uygun şekilde tercih etmekte, onlara farklı düzeylerde önem atfetmektedir. Bireyin önem verdiği bu değerlerin seçiminde ve kabul edilmesinde belirli ilkeler vardır. Değer gruplarının (sosyal, ahlaki, dini, siyasi, estetik vb.) oluşmasında hangi değerlerin hangi grupta yer aldığıyla ilgili ortak bir yapı mevcuttur. Ancak bu gruplardaki değerlerin seçilmesinde kullanılan ilkeler

üzerinde kesin bir anlaşma yoktur. Bu ilkeler şunlardır (Uduigwomen,2004:3-4):

1. Değerler, özgürce seçilmiş olmalıdır.
2. Değerler, ödüllendirilmeli ve desteklenmelidir. Bir şey yaparken nasihat verilmemelidir.
3. Değer eğitimcileri, öğrencileri kendilerine itaat etmese de hem onlara hem de değerlere saygılı olmalıdır.
4. Birey, başkalarının eleştirilerine rağmen değerlerini açığa çıkarmaktan çekinmemelidir.
5. Birey, yaşadığı toplumla ilgili değerleri dikkate almalı ve kazanmayı istemelidir.
6. İçinde yaşadığı toplumla kendi kişisel değerlerinin karşı karşıya geldiği durumlarda, toplum menfaati için kişisel değerlerinden fedakârlık yapmaya hazır olmalıdır.
7. Verimliliği ve sürekliliği olan değerler, daha az üretken ve daha az sürekli olan değerlere tercih edilmelidir.
8. Değerler, bireyin kendi amaç veya ideallerine göre seçilmelidir.
9. İki değerden birinin tercihi söz konusu olunca bireye göre daha önemli olanı seçilmelidir. İkisi de kötüyse hiçbirini seçilmemelidir

şeklinde ifade edilmektedir.

Değerlerin seçilmesinde kesin bir görüş birliği olmadığı gibi değerlerin sınıflandırmasında da birliktelik yoktur. Ancak değerlerin sınıflandırmasında özellikle Rokeach, Schwartz, Spranger, Ülken, Güngör'ün değer sınıflandırmaları değer eğitimi alanında sıkça kullanılmaktadırlar (Yığittir,2009:23-26). Bunlardan en önemlisi Gordon Allport ve Milton Rokeach tarafından yapılanlardır (Davidson,2006:290). Bu sınıflamalardan yurt dışı literatürde ön plana çıkan sınıflandırma, Rokeach'ın(1973:28) yapmış olduğu değer sınıflandırmasıdır. Rokeach'ın değer sınıflandırması şu şekildedir:

Tablo 1: M. Rokeach'ın değer sınıflaması (1973)

Amaç (Terminal) değerler		Araç (Instrumental) değerler	
Rahat bir hayat	İç huzuru	Hırslı/istekli	Hayal gücü kuvvetli
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Ufku geniş olma	Bağımsızlık
Başarma hissi	Ulusal güvenlik	Kabiliyetli	Entelektüel
Barış içinde bir dünya	Zevk	Neşeli	Mantıklı
Güzellikler dünyası	Kurtuluş	Temiz	Sevgi dolu/sevecen
Eşitlik	Öz saygı	Cesaretli	İtaatkâr
Aile güvenliği	Sosyal tanınma	Affedici	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Yardımsaver	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik/hikmet	Dürüst	Öz kontrol

Bir diğer sınıflandırmada ise Schwartz tarafından 1992 yılında değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında aralarında Türkiye Cumhuriyeti'nin de

bulunduğu 60'ı aşkın ülkede yapılan ve evrensel 10 değer tipi ile bunların içerdiği 56 alt değeri kapsayan sınıflandırmadır (Schwarz,1996:3; Mehmedoğlu,2007:799):

Tablo 2: Schwarz'ın değer sınıflandırması

Değer tipleri	Tanım ve Amaç	İçerdikleri Alt Değerler
Güç	Sosyal konum ve saygınlık, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim veya kontrol gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek [İnsanlar tarafından benimsenmek]
Başarı	Sosyal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, [zeki olmak]
Hazcılık	Zevk ve duyuların kişisel ödüllendirmesi	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım	Heyecan, hayata meydan okuma ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim	Bağımsız düşünce ve eylem tercihi, keşif ve inceleme	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak [Kendine saygısı olmak]
Evrenselcilik	Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, insanların ve tabiatın iyiliğini gözetme	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, barış içinde bir dünya istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak, [İç uyum]
İyilikseverlik	Kişisel temas içinde bulunulan kimselerin iyiliğini gözetme, geliştirme ve koruma	Yardımsız olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, [Gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat]
Gelenek	Dinin ya da geleneksel kültürün bir takım âdet ve fikirlerini kabul etme, bağlanma ve saygı duyma	Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak, [Dünyevi işlerden el-ayak çekmek]
Uyum	Toplumsal norm ve beklentileri ihlal etme, başkalarını rahatsız etme ya da kırma-yaralama gibi fiillere elverişli dürtü ve eğilimlerin sınırlandırılması	Kibar olmak, itaatkâr olmak, ana-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik	Toplumun, ilişkilerin ve bireyinkendisinin güvenliği, huzur ve istikrarı	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek [bağlılık duygusu, sağlıklı olmak].

Not: Köşeli parantez içindeki değerler kültürlerarası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği tespit edilenlerdir.

Kişiden kişiye değişen değer sınıflandırmalarının yanı sıra eğitimciler tarafından toplumlarda bulunması gereken temel değerlere de odaklanılmaktadır. Burada toplumların ihtiyaçları dikkate alınarak yapılan tespitler de yine kişiden kişiye, toplumdan topluma değişmektedir. Örneğin Gallup oylamalarında, eğitimde sorumluluk, saygı, dürüstlük, ilgili olma, dikkatli olma, tolerans, ahlaklı olma, cesaret gibi değerlere çok acil ihtiyaç olduğu iddia edilmektedir (Hayes ve Hagerdon,2000:1). William James ise bütün etikler ve ahlaklılığın dikkate değer temel ilkelerinden biri olan sevgiyi ön plana çıkartmaktadır. Uluslararası dinler birliği de yayımlanmış olduğu “Dünya Kitabı Mukaddesi” adlı kutsal kitaplardan metinlerin karşılaştırıldığı kitapta, altın kuralın (*kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma*) önemini vurgulamış ve evrensel olan adalet, merhamet ve bağışlamanın gerekliliğini ifade etmiştir. New Jersey’de de devlet okulları için 4 temel değer belirlenmiştir. Bunlar: kendine saygı, başkalarına saygı, vatandaşlık sorumluluğu ve doğal çevreye saygıdır (Akt. Kinnir, Kernes&Dautheribes,2000:4-5). Bunun yanında Avustralya’daki değerler eğitimi çalışmalarından hareketle okullarda öğretilen en temel değerler şunlardır (Hooper,2003:44):

1. İlgili olma
2. Empati ve tolerans
3. Barış ve şiddetsizlik
4. Sevgi ve saygı
5. Üstünlük ve başarı
6. Dürüstlük ve doğruluk
7. Adaletlilik
8. Birliktelik

Güngör’e (1993:23-29) göre bir kimsenin değer sıralamasının birinci sırasında bulunan değer onun temel değeridir. Teorik olarak, varlığı mümkün olan bütün değerler bir kimseye verildiği zaman onların bir sıralaması yaptırılınca şahsın en yukarıya koyduğu değer onun her şeyden daha fazla kıymet verdiği şeydir. Ziebert (2007:453-454) tarafından bireylerin değer yönelimiyle ilgili yapılan araştırmada görev ve düzen değerleri etrafında gelişen yönelimler önemini yitirirken, kişisel gelişimi vurgulayan değerlerin popülerlik kazandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda toplumumuzun farklı kesimlerinde değer yönelimlerini belirleyecek çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu sayede toplumumuzda hangi değerlerin önemli kabul edildiği belirlenebilecektir.

Alan yazında da açıkça görülmektedir ki, insanların sahip olduğu değerler belirli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Ancak son yıllarda Rokeach, Schwartz ve diğerlerinin sınıflandırmaların haricinde, okullarda toplumun ihtiyaçlarına göre belirli değerlere odaklanılmaktadır (Brynildssen, 2002; Lickona, 1991; Tillman, 2000; GLC, 2005). Ancak bu değerler belirlenirken toplumun sahip olduğu değer sistemi ile öğrencilerin mevcut değer önceliklerin belirlenmesi yapılacak değer eğitiminin başarısını artırabilecektir. Bu amaçla öncelikle öğrencilerin değer yönelimlerinin ve

temel değerlerinin belirlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Yapılacak bu çalışmalar ile Türkiye’de, değer eğitiminin hem farkındalığı hem de niteliği artırılabilir. 2005 yılında “Temel Eğitimi Destekleme Projesi” kapsamında uygulanmaya başlanan yapılandırıcı yaklaşıma dayalı öğretim programlarında değer eğitimine öğretim programlarının ana unsuru olarak yer verilmiştir. Bu nedenle özellikle ilköğretim öğrencilerinin değer eğitimiyle ilgili görüşleri önem taşımaktadır. Bu çalışmada, soyut kavramları öğrenme ve ifade etmede ilköğretim öğrencileri arasında başlangıç düzeyini oluşturan 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin belirlenmesi ve bu değerlerin uluslararası literatürde sıklıkla kullanılan Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre durumunun tespiti amaçlanmıştır. Bu nedenle özellikle ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değerleriyle ilgili görüşleri önem taşımaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. İlköğretim 5.sınıf öğrencileri en çok hangi değerlere önem vermektedir?
2. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri Rokeach’ın değer sınıflandırmasına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri Schwartz’ın değer sınıflandırmasına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

YÖNTEM

Araştırma tarama modelindedir. Karasar’a (2002) göre tarama modeli geçmişte veya halen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Ankara örnekleminde Keçiören, Yenimahalle, Altındağ, Sincan, Mamak, Çankaya ilçelerinden random yöntemiyle seçilen 8 ilköğretim okulundaki 5.sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin önem verdikleri değerleri tespit etmek için uzman görüşleri (2 akademisyen ve 5 sınıf öğretmeni) çerçevesinde öğrenci seviyesi de dikkate alınarak “Çevrenizdeki insanlarda hangi özelliklerin olmasını istersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Çalışma kapsamında 1275 öğrencinin bu soruyu yazılı olarak sınıfta cevaplamaları sağlanmıştır. Öğrencilerin yazılı cevaplarından değerlerle ilgili olmadığı veya cevap yazılmadığı gerekçesiyle 30 tanesi geçersiz kabul edilerek 1245 (614 erkek ve 631 kız) tanesi değerlendirmeye alınmıştır. Öğrenciler cevaplarında istedikleri kadar değer ifadesi yazabilmişlerdir. Öğrencilerden alınan cevaplar içerik analizine tabi tutulmuştur. Öğrencilerin yanıtladığı tüm değerler, frekans sayılarına göre tablollaştırılmıştır. Tablollaştırma yapılırken öğrencilerin belirttiği bazı ifadeler tek bir değer adı altında da -şiddet karşıtı olma, akademik başarı vb.- toplanmıştır. Öğrencilerin belirttikleri değerler daha sonra Rokeach ve Schwartz’ın değer sınıflandırma listeleriyle karşılaştırılmıştır. Sonuçlar frekans ve yüzde değerlerine göre ifade edilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin araştırma sorusuna verdikleri cevaplardaki değerler ile bu değerlerin Rokeach ve Schwartz'ın değer sınıflandırmasına ilişkisin Tablo 3-7'deki bulgular elde edilmiştir. Öğrencilerin önem verdikleri değerler tespit edilirken, yazılı cevaplarında doğrudan belirttikleri kelimeler dikkate alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler cevaplarında 93 değer ifadesini dile getirmişlerdir. 93 değer, bağımsız olarak, tablo 3-7'de de görüleceği üzere tüm öğrencilerin cevaplarında 1-506 frekans aralığında ifade edilmiştir.

1. Alt probleme ilişkin bulgular:

“İlköğretim 5.sınıf öğrencileri en çok hangi değerlere önem vermektedir?” alt problemine ilişkin öğrencilerin önem verdikleri değerler frekans sayılarına göre Tablo 3-6'daki gibi dağılım göstermektedir.

Tablo 3: 100 ve üstü frekansa sahip değerler

Değerler	f	%	Değerler	f	%
Çevre temizliği	506	40,64	Kötü (argo) sözden uzak durma	175	14,06
Saygılı olma	306	24,58	Dürüstlük	174	13,98
Yardımseverlik	282	22,65	Yerlere tükürmeme	173	13,90
Temizlik	217	17,43	Sağlıklı olma	129	10,36
Sevgi	210	16,87	Çevreye duyarlı olma	116	9,32
İyi insan olma	188	15,10	Doğa sevgisi	113	9,08
Hoşgörü	182	14,62			

Tablo 3'e göre öğrencilerin sırasıyla; “çevre temizliği (%40,64), saygılı olma (%24,58), yardımseverlik (%22,65), temizlik (%17,43), sevgi (%16,87), iyi insan olma (%15,10), hoşgörü (%14,62), kötü sözden uzak olma (%14,06), dürüstlük (%13,68), yerlere tükürmeme (%13,9), sağlıklı olma (%10,36), çevreye duyarlı olma (%9,32) ve doğa sevgisi (%9,08)” değerlerine daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin belirttikleri değerlerden *yerlere tükürmeme* ifadesi hem temizlik, hem çevreye duyarlılık hem de sağlıklı olma değerleriyle ilişkili olduğu için belirli bir değer başlığı altından ziyade tek başına bir değer olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4: 30-99 frekansa sahip değerler

Değerler	f	%	Değerler	f	%
Dostluk/arkadaşlık	81	6,50	Kurallara uyma	55	4,42
Çalışkanlık	77	6,18	Duyarlı olma	48	3,86
Şiddet karşıtı olma	70	5,62	Başarılı olma	48	3,86
Düzenli olma	69	5,54	Akıllı olma	44	3,53
Doğruluk	66	5,30	İyilikseverlik	44	3,53
Terbiyeli olma	60	4,82	Güler yüzlülük	35	2,81
Güvenilir olma	59	4,74	Hayvanseverlik	30	2,41

Tablo 4'teki değerler incelendiğinde öğrencilerin sırasıyla; “dostluk/arkadaşlık (%6,50), çalışkanlık (%6,18), şiddet karşıtı olma (%5,62),

düzenli olma (%5,54), doğruluk (%5,30), terbiyeli olma (%4,82), güvenilir olma (%4,74), kurallara uyma (%4,42), duyarlı ve başarılı olma (%3,86), akıllı olma ve iyilikseverlik (%3,53), güler yüzlülük (%2,81) ve hayvanseverlik (%2,41)” değerlerine de yöneldikleri tespit edilmiştir. Tablo 4’teki değerlerden bazılarının ailelerin ve öğretmenlerin öğrencilere nasihat ederken kullandıkları değerler olması (çalışkanlık, terbiyeli, düzenli, akıllı olma vb.) değer öğretim yöntemi olarak değer telkininin kullanıldığını da göstermektedir. Ancak bu değerlere çok fazla önem verilmemiş olması da dikkat çekicidir.

Tablo 5: 10-29 frekansa sahip değerler

Değerler	f	%	Değerler	f	%
Sevecenlik	29	2,33	Neşeli olma	18	1,45
Tutumlu olma	25	2,01	Sorumluluk	14	1,12
Bilime önem verme	21	1,69	Samimiyet	12	0,96
Kıbarlık	19	1,53	Spora önem verme	12	0,96
Titizlik	19	1,53	Paraya önem verme	12	0,96
Mutluluk	19	1,53	Aileye önem verme	12	0,96
Paylaşım	19	1,53	Hak ve özgürlüklere sahip olma	12	0,96
Misafirperverlik	19	1,53	Cömert	11	0,88
Güzellik	19	1,53	Girişimci olma	10	0,80

Tablo 5’deki değerler incelendiğinde öğrencilerin %2,33’ünden daha azının sırasıyla; “sevecenlik, tutumlu olma, bilime önem verme, kıbarlık, titizlik, mutluluk, paylaşım, misafirperverlik, güzellik, neşeli olma, sorumluluk, samimiyet, spora ve paraya önem verme, aileye önem verme, hak ve özgürlüklere sahip olma, cömert ve girişimci olma” değerlerine önem verdikleri tespit edilmiştir. Bu değerlerden özellikle “misafirperverlik, sorumluluk, hak ve özgürlüklere sahip olma, girişimci olma, aileye ve bilime önem verme” bazı öğretim programlarında da doğrudan verilmesi istenen değerlerdir (MEB,2004; MEB,2005; MEB,2006). Ancak, bu değerlerin de düşük frekansta yer alması dikkat çekicidir. Öğrencilerin özellikle hayata olumlu bakmalarını sağlayan veya bu olumlu bakış sonucunda ortaya çıkan değerlerin (sevecenlik, mutluluk, güzellik, paylaşım, neşeli olma gibi) düşük de olsa öğrenciler tarafından dile getirilmesi, dünyaya bakış açılarını ortaya koymaları açısından önem arz etmektedir.

Yukarıdaki tabloda yer alan değerlerden hariç olarak öğrenciler tarafından çok az sayıda (9 ve altı frekansta) önem verilen değerlerin de “ilgili olma, okul eşyalarını koruma, sözüne sadık, amacı olma, uyumlu, sabırlı, bakımlı, özgüven, birlik/beraberlik, dikkatli olma, örnek olma, ahlaklı, rahat bir hayat, insancıl olma, alçakgönüllük, duygusal olma, cesaretli, şefkatli/merhametli, eşitlik, bilinçli olma, dindar olma, eğlenceli, adil olma, vatanseverlik, güçlü, bencil olmama, dayanışma, tarihsel duyarlılık, kararlılık, ön yargılı olmama, disiplinli olma, çağdaşlık, kültürlü olma, yenilikçi, ciddi, teknolojiye önem verme, itaatkâr, üretken, empati yapma, mert, fedakârlık, heyecanlı olma, maceracı, hitabet, meraklı, özür dileyebilme, bağımsızlık”

olduğu tespit edilmiştir. 9 ve altı frekansta önem verilen değerler içinde de bazı öğretim programlarında öğrencilere doğrudan verilmesi amaçlanan değerlerin (vatanseverlik, bağımsızlık, çağdaşlık, tarihsel duyarlılık, dayanışma gibi) olması (MEB,2004; MEB,2005; MEB,2006) dikkat çekicidir. Bunun yanında öğrencilerin olumsuz içerikli değer ifadesinde bulunmamaları da olumlu bir sonuç olarak tespit edilmiştir.

2. Alt probleme ilişkin bulgular

“İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri Rokeach’ın değer sınıflandırmasına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” alt problemine ilişkin bulgular, Tablo 3-5’deki değerlerin, Rokeach’ın değer sınıflandırmasına göre incelenmesiyle tespit edilmiştir. Öğrencilerin önem verdikleri değerlerin Rokeach’ın değer sınıflandırmasına göre dağılımı Tablo 6’daki gibidir:

Tablo 6: 5.sınıf öğrencilerinin önem verdikleri değerlerin Rokeach’ın sınıflandırmasına göre dağılımı

Amaç değerler	f	%	Araç değerler	f	%
Sevgi	210	16,9	Temizlik	217	17,4
Dostluk/arkadaşlık	81	6,5	Yardıms severlik	182	14,6
Başarılı olma	48	3,9	Dürüstlük	174	13,98
Güzellik	19	1,5	Sevecenlik	29	2,3
Mutluluk	19	1,5	Kibarlık	19	1,5
Aileye önem verme	12	0,96	Neşeli olma	18	1,4
Rahat bir hayat	5	0,4	Sorumluluk	14	1,1
Eşitlik	5	0,4	Cesaretli	3	0,2
Heyecanlı olma	1	0,08	Bağımsızlık	1	0,08
			İtaatkârlık	1	0,08

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin Rokeach’ın değer sınıflandırmasında yer alan 18 amaç değer içinden yalnızca 9 tanesine (sevgi, dostluk/arkadaşlık, başarılı olma, güzellik, mutluluk, aileye önem verme, rahat bir hayat, eşitlik ve heyecanlı olma) yöneldikleri tespit edilmiştir. Bunlar içinden de özellikle sevgi (%16,9) ve dostluk/arkadaşlık (%6,5) değerleri diğerlerine göre daha fazla önem verilenler olmuştur. Araç değerlerden ise 18 değerden 10 tanesine (temizlik, yardıms severlik, dürüstlük, sevecenlik, kibarlık, neşeli olma, sorumluluk, cesaretli, bağımsızlık ve itaatkârlık) öğrencilerin yöneldikleri tespit edilmiştir. Bunlardan özellikle “temizlik (%17,4), yardıms severlik (%14,6) ve dürüstlük (%13,98)” değerlerine daha fazla yönelmiştir. Tablodaki değerlerin haricinde, Rokeach’ın sınıflandırmasında yer alan bazı amaç değerlere (barış içinde bir dünya, iç huzuru, ulusal güvenlik, zevk, kurtuluş, öz saygı, sosyal tanınma, bilgelik/hikmet, özgürlük) ve bazı araç değerlere (hırslı/istekli, ufku geniş olma, kabiliyetli, affedici, hayal gücü kuvvetli, entellektüel, mantıklı ve öz kontrol) öğrencilerin yönelmemiş olması da dikkat çekicidir. Yapılan dağılıma göre 5.sınıf

öğrencilerinin Rokeach'ın değer sınıflandırmasında araç değerlere amaç değerlerden daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

3.Alt probleme ilişkin bulgular

“İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri Schwartz’ın değer sınıflandırmasına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” alt problemine ilişkin bulgular, Tablo 3-5’deki değerlerin, Schwartz’ın değer sınıflandırmasına göre incelenmesiyle tespit edilmiştir. Öğrencilerin önem verdikleri değerlerin Schwartz’ın değer sınıflandırmasına göre dağılımı Tablo 7’deki gibidir:

Tablo 7: 5.sınıf öğrencilerinin önem verdikleri değerlerin Schwartz’ın sınıflandırmasına göre dağılımı

Değer tipleri	Değerler	f	%
Güç	-	-	-
Başarı	Başarılı olma	48	3,9
Hazcılık	-	-	-
Uyarılım	Cesaretli	3	0,2
	Heyecanlı olma	1	0,1
Öz yönelim	Meraklı	1	0,1
	Bağımsızlık	1	0,1
Evrenselcilik	Çevre temizliği	506	41
	Çevreye duyarlı olma	116	9,3
	Doğa sevgisi	113	9,1
	Güzellik	19	1,5
	Adil olma	6	0,5
İyilikseverlik	Sevgi	210	16,9
	Yardıms severlik	182	14,6
	Dürüstlük	174	13,98
	Dostluk/arkadaşlık	81	6,5
	İyilikseverlik	44	3,5
	Sorumluluk	14	1,1
	Sözüne sadık olma	4	0,3
Gelenek	Dindar olma	9	0,7
	Alçakgönüllülük	3	0,2
Uyum	Kibar	19	1,5
	İtaatkârlık	1	0,08
Güvenlik	Temizlik	217	17,4
	Yerlere tükürmeme	173	13,9
	Sağlıklı olma	129	10,4
	Kurallara uyma	55	4,4
	Aileye önem verme	12	0,96

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin özellikle *evrenselcilik* (çevre temizliği, çevreye duyarlı olma, doğa sevgisi, güzellik, adil olma) , *iyilikseverlik* (sevgi, yardıms severlik, dürüstlük, dostluk/arkadaşlık, iyilikseverlik, sorumluluk, sözüne sadık olma) ve *güvenlik* (temizlik, yerlere

tükürmeme, sağlıklı olma, kurallara uyma, aileye önem verme) değer tiplerindeki değerlere yöneldiği, *güç ve hazcılık* değer tiplerindeki değerlere ise hiç yönelmedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin, tablo 2’de yer alan Schwartz’ın değer sınıflandırmasındaki köşeli parantez içindeki değerler de dahi olmak üzere, 56 değerden 25’ini tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Yerlere tükürme bu sınıflandırmada temizlik ve sağlıklı olma değerleriyle birlikte değerlendirilmiştir). Bu değerler içinde özellikle sırasıyla; “çevre temizliği (%41), temizlik (%17,4), sevgi (%16,9), yardımseverlik (%14,6), dürüstlük (%13,98), yerlere tükürmeme (%13,9), sağlıklı olma (%10,4), çevreye duyarlı olma (%9,3), doğa sevgisi (%9,1), dostluk/arkadaşlık (%6,5)” değerlerine daha fazla önem verildiği tespit edilmiştir. Schwartz’ın değer sınıflandırmasındaki değerlerin önemli bir kısmına öğrencilerin yönelmemiş olması değer eğitimi açısından önem arz etmektedir. Öğrencilerin özellikle yöneldikleri değerlerin çevre, doğa ve insan ilişkilerine olumlu katkı yapan değerlerle ilgili olmaları dikkat çekicidir. Öğrencilerin güç ve hazcılık değer tiplerinde yer alan “sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, zevk ve hayattan tat almak” değerlerine yönelmemeleri sosyal hayat içinde bu değerlerin önemini tam kavrayamayacak yaş düzeyine sahip olmalarından kaynaklanabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

2005 yılından sonraki süreçte, özellikle ilköğretim dersleri öğretim programlarında, öğrencilere doğrudan verilmesi amaçlanan değerlerin belirlenmiş olması, değer eğitiminin önemini fark edilmesine önemli katkı sağlamıştır. Bu sürece olumlu katkı yapmak için yapılan araştırmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin önemli bir kısmının sırasıyla *çevre temizliği, saygılı olma, yardımseverlik, temizlik, sevgi, iyi insan olma, hoşgörü, kötü sözden uzak olma, dürüstlük, yerlere tükürmeme, sağlıklı olma, çevreye duyarlı olma ve doğa sevgisi* değerlerine yöneldikleri tespit edilmiştir. Bu değerlerden öğrencilerde özellikle çevre ve doğa ile ilgili değerler başta olmak üzere bireysel (temizlik, sağlıklı olmaya önem verme vb.) ve toplumsal (saygılı olma, yardımseverlik, hoşgörü, dürüstlük, kötü sözlerden uzak olma vb.) değerlere önem verdikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuç öğrencilerin bu değerlere toplumda ve çevrelerinde duydukları ihtiyacı ortaya koymasından önemlidir.

Öğrencilerin yöneldiği değer çeşitleri dikkatli incelendiğinde medyada sıklıkla vurgulanan değerlerden olduğu da anlaşılmaktadır. Örneğin Çevre ve Orman Bakanlığının, çevreyle ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin çevre bilinci kazandırmada etkili olmuş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü bu iki kurum tarafından yapılan faaliyetlere sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilmektedir (Karagöz vd. 2005; Karabıyık ve Ertuna,2006). Bu durum değer önceliklerinin oluşmasında, ders kitaplarındaki konuların da etkisini ortaya koymaktadır. Yiğittir ve Öcal (2010:414) tarafından araştırma kapsamındaki okulların 6.sınıflarında yapılan araştırmada da öğrencilerin sırasıyla *çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık,*

çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerlerine yöneldikleri tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucu ile karşılaştırıldığında öğrencilerin farklı sınıflarda yer almalarına rağmen benzer değerlere yönelmelerinde içinde yaşadıkları toplumun, ailenin ve okul ortamının etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca öğrencilerin en fazla yöneldikleri değerlerin toplumsal içerikli olması değer yöneliminde Türkiye’de toplulukçu yönelimlerin bireyci yönelimlere göre daha yüksek olduğu tespitini de destekler niteliktedir (Akt.Yalçın 2009:143). Ancak bu sonuç Ziebert (2007:448-451) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla çelişmektedir. Söz konusu araştırma, Almanya, Hollanda, Avusturya ve İngiltere’deki 16-17 yaş grubu öğrenciler arasında yapılmıştır. Araştırma sonucunda, bireysel özgürlüğü ve mutluluğu öne çıkaran değerlerin, gençlerin düşünce yapılarını birinci sırada etkilediği ortaya konulmuştur. İkinci sırada ise ihtiyaç sahiplerine yardım etme, ilişkiye (evlilik ya da ailevî ilişki) bağlılık ve topluma katkıda bulunma dâhil olmak üzere sosyal unsurları vurgulayan değerler ile çok para kazanma yer almaktadır. Üçüncü sırada ise, adil ve dürüst bir dünya oluşturmaya katkıda bulunma, kariyer basamaklarını tırmanma (yüksek makam sahibi olma) gibi farklı değerler yer almaktadır. Bu sonuçlarla karşılaştırıldığında araştırma grubundaki öğrencilerin değer önceliklerinin, sosyal ve toplumsal temelli olduğu söylenebilir.

Çalışkanlık, dostluk, doğruluk, iyilikseverlik, şiddete karşı olma, hayvanseverlik, başarılı olma gibi değerlere de öğrencilerin %2,41-%6,50 gibi düşük oranlarda yöneldikleri tespit edilmiştir. Bu değerlerin, hem öğrencilerin hayatında hem de toplum hayatında etkili olmaktadır. Bu nedenle bu değerlerin eğitime önem verilmesi gerektiği söylenebilir.

Öğrencilerin özellikle bazı öğretim programlarında vurgulanan (MEB,2004; MEB,2005a; MEB,2005b; MEB,2006) *misafirperverlik, sorumluluk, aileye önem verme, özgüven, adil olma, dayanışma, tarihsel mirasa duyarlılık, bağımsızlık* gibi değerlere yeterince yönelmedikleri tespit edilmiştir. Bu değerlere öğrencilerin yönelmemelerinden, öğretim programlarının uygulanmasında değer eğitime gereken önemin verilmediği sonucuna ulaşılabilir.

Öğrencilerin değerlerinin Rokeach’ın değer sınıflandırmasına göre dağılımında ise 36 değerden yalnızca *sevgi, temizlik, yardımseverlik ve dürüstlük* değerlerinin 100 frekans üstünde yer alması; öğrencilerin sınıflandırmadaki 36 değerden yalnızca 19’unu ifade etmiş olmaları dikkat çekicidir. Öğrencilerin değer yönelimlerinin özellikle araç değerlere doğru olması bu yaş grubunda veya öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumda araç değerlere amaç değerlerden daha fazla önem verildiğini göstermektedir. Yiğittir ve Öcal’ın (2010) araştırmasında da *dürüstlük, yardımseverlik, affedici olma, temizlik ve sevgi* değerlerine yönelinmiş olması, ilköğretim öğrencilerinde bu değerlerin daha fazla önemsendiğini ortaya koymaktadır. Sonuçlara göre öğrencilerin değer yönelimlerinin Rokeach’ın değer sınıflandırmasıyla tam olarak örtüşmediği söylenebilir. Rokeach’ın değerleri

temel alınarak televizyon yayınları üzerine yapılan bir araştırmada (Rosenfeld ve Wynns,2005,4-5), araç değerlerin analizi sonucunda, izleyiciler tarafından cesaret, yardımseverlik ve affedici olmanın daha önemli olduğu, temizlik ve nazik olmanın ise önemli olmadığı tespit edilmiştir. Amaç değerlerin analizi sonucunda ise izleyicilerin arkadaşlık, kendine saygı, heyecan verici bir hayat, bilgelik, başarıma duygusu, aile güvencesi, rahat bir hayat ve güzel bir dünya değerlerini önemli buldukları tespit edilmiştir. Bu sonuçların da araştırma sonuçlarıyla tam olarak örtüşmemesi de - özellikle temizlik değerinin önemsiz kabul edilmesi gibi – ulaşılan sonucu desteklemektedir.

Öğrencilerin değerlerinin Schwartz'ın değer sınıflandırmasına göre dağılımında ise *evrenselcilik*, *iyilikseverlik* ve *güvenlik* değer tiplerinin daha fazla tercih edildiği; *güç* ve *hazcılık* değer tiplerinin tercih edilmediği; 56 alt değerden de 25 değer tercih edildiği tespit edilmiştir. Evrenselcilik değer tipinin altındaki değerlerden daha çok çevreyle ilgili olanların tercih edilmesi de önemlidir. Çünkü yapılan araştırmalarda, gençlerde biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik ahlaki zorunluluğun küçük yaşta kazandırıldığı tespit edilmiştir (Dervişoğlu vd. 2009).

Rokeach ve Schwartz'ın değer sınıflandırmasında tercih edilmeyen değerlerle ilgili farkındalık oluşturabilmek için, ev, okul ve yakın çevrede değer kazandırma etkinlikleri düzenlenebilir. Bu faaliyetler de ders kitapları ve diğer yazılı kaynaklar, medya ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılabilir. Yiğittir ve Öcal'ın (2010) yaptığı değer yönelimi araştırmasında da benzer sonuçların çıkması, değer sınıflandırılmasına göre değer yönelim çalışmalarının yapılmasının etkili olmadığını göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre değer yöneliminde öğrencilerin yaş faktörünün de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yahşi ve Özbek'in (2010) BESYO öğrencilerine değer yönelimlerini belirlemek için yaptıkları çalışmada onlara Schwartz'ın değer sınıflandırmasındaki 56 alt değerden oluşan anket uygulanmıştır. Öğrencilerin en önemli gördüğü ilk üç değer; başarılı olmak, erdemli olmak ve zeki olmak olarak saptanmıştır. En az önem verilen üç değer ise zengin olmak, değişken bir hayat yaşamak ve kibarlık olarak saptanmıştır. Araştırma bulgularında en fazla önem verilen değerler içinde Yahşi ve Özbek'in (2010) araştırmasında belirtilen değerlerin yer almaması yaş faktörünün değer yönelimindeki etkisini ortaya koymaktadır. Erdem'in (2003:69) üniversite kültüründe değerlerin önemiyle ilgili araştırmasında Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinin sırasıyla eğitimde niteliğe önem verme, bilimsellik, öncülük, güven, saygınlık ve dürüstlük değerlerine önem vermiş olduğunu tespiti; Aydın'ın (2003) gençliğin değer algısını tespitiye yönelik çalışmasında 18-22 yaş arasındaki gençlerin sosyal düzeni sağlayıcı değerlere öncelik verdiklerini tespiti de bu sonucu desteklemektedir.

Yapılan araştırma sonuçları dikkate alındığında değer sınıflandırmalarından ziyade devlet, toplum, okul ve ailenin değerlerinin tespit edilmesi ve bu değerlere göre değer eğitiminin şekillendirilmesi önerilebilir. Türkiye'de yapılacak değer eğitiminin daha başarılı olması için her sınıf ve yaş düzeyinde öğrencilerin sahip oldukları ve sahip olmaları gereken değerler

tespit edilerek planlı bir değer eğitimi programı hazırlanabilir. Değer yönelimleri tespit edilirken aile ve toplumun öncelikli değerleri de tespit edilebilir. Bunun için MEB bünyesinde çalışmalarını koordine edecek bir birim kurulabilir. Araştırmanın yöntemi açısından ise, gelecekte yapılacak değer yönelimi veya öğrencilerin temel değerlerinin tespiti çalışmalarında, bu çalışmadaki gibi nitel çalışmalar önerilebilir. Çünkü öğrencilere belirli sayıda verilecek değer listesi üzerinde yapılacak yönelim çalışması sadece o değerlerle sınırlı kalacaktır. Yiğittir (2010:219) tarafından ilköğretim öğrenci velileri üzerine yapılan çalışmada 317 veliden yalnızca 2'sinin liste dışından değer yazması bu görüşü desteklemektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, N. (2007). Üniversite Gençliğinin Bireysel ve Toplumsal Değerlere İlgisi ve Bakışı R. Kaymakcan vd.(Ed). *Değerler ve Eğitimi* (819-852). İstanbul: Dem yay.
- Aydın, M.(2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*,1(3),21-144
- Baloğlu, M. & Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 10 (2). 19-31.
- Brynildssen, S.(2002). Character Education through Children's Literature. *ERIC Clearinghouse on Reading English and Communication*. ED469929. <http://www.ericdigests.org/2003-3/character.htm> (24/8/2006 tarihinde internet adresinden alınmıştır.)
- Davidson, P.L. (2006). Value Mapping: Improving Human and Organizational Performance. LongBeach-California:Annual ISPI Meeting. 1999. 289-292. www.hptnederland.nl/ISPI/rdfiles/papers/48.pdf adresinden 12 Şubat 2006 tarihinde indirilmiştir.
- Dervişoğlu, S., Menzel, S., Soran, H. & Bögeholz, S. (2009). Değerler, İnançlar ve Problem Algısının Biyolojik Çeşitliliği Korumaya Yönelik Kişisel Normlara Etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37:50-59
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Esmer, Y. (1999). *Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*. İstanbul:Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı yay.
- GLC (Global Learning Centre) (2005). *Values Education: Information and activity ideas for teachers*. Bristone. www.uq.net.au/zzglcent/glc_values_ed internet adresinden 08/10/2005 tarihinde alınmıştır.
- Gömleksiz, M.N. (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ İli Örneği. R. Kaymakcan vd.(Ed). *Değerler ve Eğitimi* (724 -742). İstanbul: Dem yay.
- Güngör, E., (1993). *DeğerlerPsikolojisi*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay. No:8
- Halstead, J.M., Taylor, M.J. (1996). *Values in Education and Education in Values*, Bristol-England: Falmer Pres
- Hayes. B. G.& Hagerdon, W.B. (2000). A Case for Character Education, *Journal of Humanistic Counseling, Education&Development*, 39(1) 1-8.
- Hooper, C. (2003). Values Education Definition, Wilson B, Zibar, V. etc. (Ed.) "*Values Education Study*" *Final Report* (pp 33-37), Australia: Curriculum Corporation.
- Huitt, W. (2004). *Values. Educational Psychology Interactive*, Valdosta State Universty. <http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/affsys/values.html>. adresinden 05 Ocak 2008 tarihinde indirilmiştir.
- Karabıyık, E.U. & Ertuna, S. (2006). *İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Evren yay.

- Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M.D., Yılbat, B., Koyuncu, M., Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Bak. Devlet Kitapları
- Karasar, N., (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara. Nobel Yay.
- Kinnier, R.T., Kernes, J.L. & Dautheribes, T.M. (2000). A Short List Of Universal Moral Values, *Counseling & Values*, 45(1). 4-13
- Lickona, T. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect And Responsibility*. New York: Bantam Boks.
- MEB (2004). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Program Kılavuz Kitabı 4-5.sınıf*, Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (2005a). İlköğretim 1,2 ve 3.Sınıflar Hayat Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuzu <http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php> adresinden 28 Nisan 2011 tarihinde indirilmiştir.
- MEB (2005b). Sosyal Bilgiler Öğretimi Program Kılavuz Kitabı 6-7.sınıf. Ankara, Milli Eğitim Yayınevi, Ankara
- MEB (2006). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı <http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php> adresinden 4 Nisan 2011 tarihinde indirilmiştir.
- Mehmedoğlu, A.U.(2007). *Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık*. R. Kaymakcan vd.(Ed). *Değerler ve Eğitimi* (799-817). İstanbul: Dem yay.
- Özden, Y. (1999). *Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara:Pegem yay.
- Özensel, E. (2007). Liseli Kız ve Erkek Öğrencilerin Değer Yargıları. *Değerler ve Eğitimi*. R. Kaymakcan vd.(Ed). *Değerler ve Eğitimi* (743-772). İstanbul: Dem yay.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature Of Human Values*, New York: The Free Press.
- Rosenfeld, L. & Wynns, S. (2003). Perceived Values and Social Support in Buffy the Vampire Slayer. *The online international Journal of Buffy Studies*. http://www.slayage.tv/essays/slayage10/Rosenfeld_&_Wynns.htm adresinden 08 Ekim 2005 tarihinde indirilmiştir.
- Schwartz, S. (1996). Values Priorities and Behavior:Applying a Theory of Integrated Values Systems, C.Seligman etc. (Eds) *Psychology of Value:Ontorio Symposium (pp 1-24)*, Volume:8, Lawrance Erlbaum Associates, New Jersey: Inc.Publishers
- Silcock, P. & Duncan D. (2001). Values Acquisition and Values Education: Some Proposals. *British Journal of Educatyonal Studies*. 49 (3). 242-243
- Uduigwomen, A.F. (2004). Strategies For Values Education in a Plural Society: The Nigerian Case. African Symposium: *An On-Line African Educational Research Journal*. 4 (1). March 2004.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults*. Florida: Health Communications Inc.
- Yahşi Ü.& Özbek O. (2010). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. 11th International Sports Sciences Congress, Antalya 10-12 Ekim 2010. s.215-217
- Yalçın, Ö. (2009). *Ekolojik İkileme İlişkin Tutum, Toplumsal Sorumluluk ve Yabancılaşmanın Toplumsal Değer Yönelimi Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yiğittir, S.(2009). *İlköğretim 4.ve 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi değerlerinin Kazanılma Düzeyi*, Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yiğittir, S.&Öcal. A. (2010). İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24.sayı, 407-416
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 8, No. 19, 207-223
- Ziebert, H.G.(2007). Çokkültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri, R. Kaymakcan vd.(Ed). *Değerler ve Eğitimi* (445-466). İstanbul: Dem Yay.